

CULTURA LIMESIANĂ

George Lateș¹

În mentalul colectiv Centrul este semantizat pozitiv; de acolo vin direcțiile principale de acțiune, acolo e concentrată intelectualitatea și instituțiile de forță. Tot acolo se creează noul și noutatea în gândire. Modelul Centrului puternic și iradiant vine, în spațiul european, din Antichitate. Atena și Roma sunt situate într-un început de percepție pozitivă a Centrului. Vechea zicere romană, „Toate drumurile duc la Roma”, este adesea invocată pentru această preeminență, deși ea avea inițial un sens propriu. Mari constructori fiind, romanii au creat o infrastructură de transport uluitoare, formată dintr-o rețea de drumuri pavate cu dale de piatră și cu fundație de pietriș, folosită apoi cu eficiență uluitoare până în pragul modernității. Toate provinciile cucerite de romani erau legate de Roma prin astfel de drumuri pavate, rațiunile acestui efort uluitor fiind de natură economică și militară.

Un astfel de drum pavat a legat Sarmisegetuza Regia de Roma, trecerea Dunării fiind facilitată de existența podului de la Drobeta ridicat pe piloni de piatră, legați prin bârne de stejar. Construit după planurile lui Apolodor din Damasc în intervalul dintre primul și al doilea război daco-roman, podul de la Drobeta a jucat un rol esențial în succesul militar al campaniei de cucerire a Daciei și apoi în exploatarea zăcămintelor de sare și metale prețioase, transportate apoi spre Roma, zi și noapte, fără întrerupere. Tot pe acel drum, cu aceleași care cu roți de lemn întărite cu fier, au fost duse spre Roma alimente precum mierea și vinul sau conduse spre sacrificare turme și cirezi întregi. Roma devenise o metropolă suprapopulată care avea nevoie de hrană și distracție, adică pane et circensis.

În Evul Mediu, modelul roman a supraviețuit și s-a multiplicat, astfel că în Renaștere și ulterior se impun prin număr de populație și importanță politico-economică orașe precum Londra, Paris, Viena, Sankt Petersburg etc.. Ideea Centrului unic se anihilează, mai multe centre, focalizate pe autoritatea imperială sau regală contribuind din plin la disoluția acestuia dintâi. Pe măsură ce se produce multiplicarea centrelor de putere, fenomen stimulat de Marea Schismă și de Reformă, marginile devin tot mai active în plan politic și cultural. Atracția centrului n-a dispărut complet, astfel că metropole precum Parisul, Londra, Berlinul, Viena, Moscova iradiază încă în spațiul național și internațional energii care le mențin în zona interesului la cote ridicate.

Din perspectiva studiilor culturale, Marginea nu se opune Centrului, ci propune o alternativă definitorie pentru ceea ce înseamnă sensul culturii moderne, care migrează spre aceste zone, altădată lipsite de interes imediat. Migrația centripetă tinde astfel să devină una centrifugată,

¹ Conf.univ.dr., Universitatea Danubius din Galați

efect predictibil a ceea ce a fost până de curând concentrarea forțelor creative în centre puternice. Limita de eficiență a Centrului a fost atinsă și de aceea noile tehnologii cibernetice au prins contur ferm atât de rapid. Nu mai e nevoie nici măcar de firele întinse de-a lungul lumii, de cablurile aeriene sau subacvatice, căci undele electromagnetice nu țin cont de granițe, de puteri vremelnice, de obstacole politice sau economice. Vechile granițe păzite cu glonțul pe țevă s-au cam volatilizat; Zidul Berlinului, Cortina de Fier mai sunt doar referințe istorice. Gardurile cu sârmă ghimpată sau obstacole de beton mai există pe ici pe colo, deși anacronicul veghează asupra lor. Lumea a intrat într-o metamorfoză accentuată, pe care digitalizarea o modulează diferit față de ceea ce mai vor încă politicienii. Fenomenul migraționist, dincolo de excesele pe care le incumbă, schimbă paradigma politicilor demografice. De la omogenizarea socială, limitată în contextul unui stat, s-a trecut la o omogenizare etnică, un metisaj de proporții din care lipsesc limitările rasiale.

Fenomenele invocate mai sus ne ajută să înțelegem metamorfoza culturală căreia îi suntem contemporani. Cultura limesiană nu se limitează doar la ceea ce se întâmplă de o parte și de alta a unei granițe. Regula bunei vecinătăți nu mai este suficientă pentru a explica transformările de mentalitate. Vechile conflicte dintre statele vecine se rezolvă acum prin dialog, prin negociere, prin litigii tranșate în instanțe internaționale de judecată. Dincolo de acestea, cultura premerge politicul și creează canale noi de comunicare, care pun în plan secund voința celor care mai cred în forța armelor. Chiar și războaiele s-au adaptat la noua realitate devenind hibride sau informatice. Omul planetar, legat prin unde electromagnetice de întregul mapamond gândește diferit față de cel pe care lumea se termină la marginea satului sau la granița dincolo de care credea că acolo e „celălalt tărâm”. Argonauții, plecați în căutarea Lânii de Aur nu mai sunt înțeleși ca niște exploratori, plecați să aducă acasă bogății, ci cel mult, ca niște aventurieri curajoși, aceasta în cel mai bun caz. Iliada, Odiseea, Argonauticele au rămas în fondul activ de lectură pentru un număr tot mai mic de cititori.

Ceea ce clama cândva Kogălniceanu („Traducțiile nu fac însă o literatură”) nu mai e de actualitate ca un principiu generic. Piața traducerilor e mult mai activă decât cea a literaturii originale, redusă la tiraje insignifiante, de aceea cultura limesiană încearcă să țină ritmul cu aceste schimbări ale gustului public. O analiză atentă a fenomenului editorial româno-moldovenesc vine în sprijinul afirmațiilor noastre, contestări personale fără pretenția de a deveni axiome.

Granița dintre cele două state românești s-a volatilizat prin diluție și disoluție, cultura comună, stimulată de existența unei unice limbi românești, premergând politicului anacronic. Cazul special al culturii române din țară și din teritoriile locuite de populație română din statele vecine se poate extinde și în ceea ce privește alte culturi. Granițele nu mai sunt fizice ci doar unele de mentalitate, cultura fiind factorul de echilibru și motorul schimbărilor care vin peste noi, fie că vrem, fie că nu vrem.

O Europă cu mai multe viteze de dezvoltare mai înfierbântă mintea unor politicieni, cultura însă îi contrazice și îi plasează într-un ridicol tot mai evident. Dialogul culturilor nu mai e unul bilateral, proiectat și aplicat prin tratate între două state, ci se extinde la nivelul planetar, lumea sensibilităților de tot felul fiind tot mai omogenă, tot mai activă, tot mai orgolioasă în a-și afirma preeminența în raport cu pragmatismul etnicist. Caracterul național al culturii nu e anulat de aceste tendințe contemporane, ci e pus să circule liber într-o lume axiologică tot mai prezentă în viața de zi cu zi. Această nouă realitate o numim, în cazul de față, cultură limesiană, nu pentru că s-ar focaliza pe realitatea din jurul granițelor, ci pentru că le ignoră cu superbie intelectuală.